

Halina Błaziak-Duda

Zmiany w strukturze zatrudnienia kadr kwalifikowanych w województwie lubelskim

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia 7,
141-178

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Instytut Ekonomii Politycznej i Planowania
Wydział Ekonomiczny UMCS

Halina BŁAZIAK-DUDA

**Zmiany w strukturze zatrudnienia kadr kwalifikowanych
w województwie lubelskim**

Изменения в структуре занятости квалифицированных кадров Люблинского воеводства

Changes in the Structure of the Employment of Quaiified Personnel
in the Lublin Province

Istnienie wzajemnych związków między kwalifikacjami pracowników a wzrostem gospodarczym kraju nie budzi już dzisiaj żadnej wątpliwości. Nie są to jednak zależności bezpośrednie i proste, dlatego — doceniając w pełni rolę kwalifikacji w procesie wzrostu gospodarczego — nie zdołano jak dotąd w sposób zadowalający, skwantyfikowany i teoretycznie poprawny określić roli tego czynnika. Wykorzystywane dotychczas metody makroekonomicznych oszacowań wpływu kwalifikacji na wzrost gospodarczy budzą wiele zastrzeżeń.¹

Kwalifikacje pracownicze mogą występować zarówno jako bariera wzrostu, jak i katalizator postępu technicznego. Siła oddziaływania kwalifikacji pracowniczych na stymulację rozwoju społeczno-ekonomicznego zależy od poziomu rozwoju, tempa i charakteru wzrostu gospodarczego oraz tempa wdrażania i charakteru postępu technicznego.² Dotyczy to zarówno całej gospodarki narodowej, jak gospodarki regionalnej.

Dlatego też przygotowanie oraz rozmieszczenie i wykorzystanie kadr kwalifikowanych w sposób dostosowany do potrzeb produkcyjnych i usług

¹ Por. Z. Morecka, J. Górski: *Kwalifikacje pracownicze a wzrost gospodarczy. Niektóre problemy analizy teoretycznej* [w:] *Ekonomiczno-społeczne aspekty kształcenia*, Warszawa 1968; J. Górski, M. Klimczak: *Rola kwaifikacji i kształcenia w procesach wzrostu gospodarczego w historii ekonomii politycznej* [w:] *Ekonomika kształcenia*, Warszawa 1970.

² Morecka, Górski: *op. cit.*, s. 53—54.

gowych (według działów gospodarki i regionów kraju) stanowi jedno z kluczowych zadań planowej działalności państwa. Jego realizacja wymaga dokładnego poznania rzeczywistości i naukowego przewidywania zapotrzebowania na te kadry. Prawidłowa struktura zatrudnienia kadr kwalifikowanych jest niejako warunkiem wstępnym optymalnego ich wykorzystania.

Problemy właściwego rozmieszczenia i pełnego wykorzystania kadr kwalifikowanych zarówno w skali całego kraju, jak i poszczególnych województw, a także grup zawodowych były poruszane w literaturze już niejednokrotnie.³ Jednak większość województw, a wśród nich także województwo lubelskie, nie stała się jeszcze dotąd przedmiotem głębszej analizy. Z tego też względu celowe wydaje się przedstawienie struktury i wykorzystania kadr z wykształceniem wyższym oraz średnim zawodowym, zatrudnionych w gospodarce społeczno-woj. lubelskiego w przekroju działowym, przestrzennym i według grup zawodów.⁴

Kadry kwalifikowane województwa lubelskiego na tle innych województw

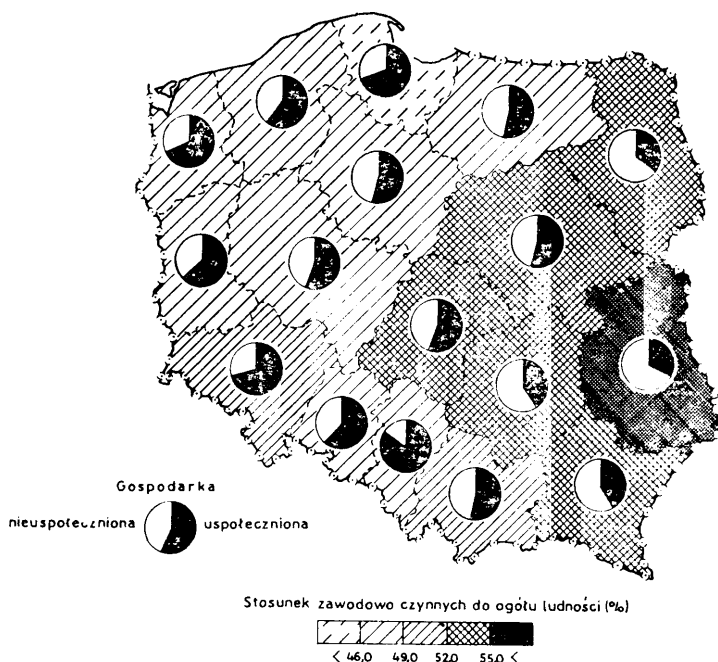
Przed przystąpieniem do omawiania rozmieszczenia kadr kwalifikowanych w obrębie województwa lubelskiego wydaje się konieczne określenie jego miejsca w skali całego kraju. Ponieważ wszystkie rozważania odnoszą się do pracowników zatrudnionych w gospodarce społeczno-woj., na ryc. 1 przedstawiono kształtowanie się relacji między liczbą zatrudnionych w gospodarce społeczno-woj. a liczbą zawodowo czynnych oraz ogólną liczbą ludności a liczbą zawodowo czynnych w poszczególnych województwach.⁵

Z ryc. 1 wynika, że województwa zachodnie, stosunkowo lepiej rozwinięte gospodarczo, mają mniejszy udział zawodowo czynnych w ogólnej liczbie ludności, natomiast większy procent zatrudnionych w gospodarce

³ Np. M. Charkiewicz: *Kadry wykwalifikowane w Polsce*, Warszawa 1961; J. Kluczyński: *Kwalifikacje a rozwój gospodarczy*, Warszawa 1970; J. Pietrucha: *Kadry kwalifikowane województwa katowickiego*, Katowice 1969; K. Podolski: *Metody określania zapotrzebowania na kadry kwalifikowane w regionie gdańskim [w:] Ekonomiczno-społeczne aspekty kształcenia*, Warszawa 1968; J. Tymowski: *Obliczanie zapotrzebowania na kadry techniczne w przemyśle*, Warszawa 1958; J. Kluczyński: *Zawód ekonomisty w Polsce Ludowej*, Warszawa 1966.

⁴ Analiza opiera się głównie na danych spisów kadrowych przeprowadzonych przez GUS w latach 1958—1964—1968 (dane dla roku 1958 dotyczą stanu z dnia 31 X, natomiast dane dla lat 1964—1968 — stanu w dniu 31 I), które obejmują tylko pracowników pełnozatrudnionych w gospodarce społeczno-woj.

⁵ Rocznik Statystyczny 1971, GUS, Warszawa 1971, s. 88, tabl. 15(48), s. 118, tabl. 18(95). Dane odnoszą się do 1970 r., ponieważ liczbę ludności zawodowo czynnej według województw można otrzymać tylko ze Spisów Powszechnych.

Ryc. 1. Udział zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej w stosunku do ogółu zawodowych czynnych oraz odsetek zawodowo czynnych w stosunku do ogółu ludności (w %)

The participation of employed in the State controlled enterprises in relation to the total active professional and the percentage of active professionally in relation to the total population

uspołecznionej. Odwrotnie przedstawia się sytuacja w województwach wschodnich, które charakteryzują się wysokim udziałem zawodowo czynnych w ogólnej liczbie ludności, a niskim udziałem zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej. Szczególnie „wyróżnia się” woj. lubelskie, gdzie czynni zawodowo stanowili 57,5% ogółu ludności, co stawiało województwo na pierwszym miejscu w kraju, natomiast zatrudnieni w gospodarce uspołecznionej stanowili jedynie 31,9% zawodowo czynnych, co plasowało województwo na ostatnim miejscu.

Na taki układ tych relacji wpływa między innymi:

1. Liczba ludności utrzymującej się z rolnictwa i liczba zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej. W rolnictwie ludność po wyjściu z wieku produkcyjnego zaliczana jest jeszcze do zawodowo czynnych.⁶ Natomiast zatrudnieni w gospodarce uspołecznionej po przekroczeniu wieku pro-

⁶ W woj. lubelskim 235 tys. osób w wieku poprodukcyjnym zaliczanych jest do czynnych zawodowo. Statystyczny bilans siły roboczej 1970 r., WUS, Lublin 1971, s. 24, tabl. 8.

dukcyjnego przechodzą na emeryturę. A więc województwa, które posiadają wysoki procent zatrudnionych w gospodarce społecznej, mają mniejszy procent zawodowo czynnych w stosunku do ogółu ludności i odwrotnie.

2. Stopień urbanizacji województwa. Czynnicy zawodowo stanowili 50,4% ogółu ludności, w miastach wskaźnik ten wynosił 46,8%, natomiast na wsi 54,5%.⁷

Rozmieszczenie kadr z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym w gospodarce społecznej według województw ilustruje tab. 1.

W latach 1958—1964—1968 obserwujemy pewne korzystne zmiany w rozmieszczeniu kadr. W okresie tym nastąpił wzrost udziału pracowników obojgu poziomów kwalifikacyjnych w województwach, których udział w ogólnym zatrudnieniu tych kadr w gospodarce społecznej był zbyt niski. Wydaje się, iż na łagodzenie dysproporcji w przestrzennym rozmieszczeniu kadr wpłynęło w pierwszym rzędzie zaspokojenie najpilniejszych potrzeb w zakładach pracy i instytucjach znajdujących się w dużych miastach oraz stale wzrastająca liczba kadr kwalifikowanych. Istotną rolę odegrał również system planowego zatrudniania absolwentów.⁸ System ten wprowadzono z powodu występującego w gospodarce narodowej deficytu, nieracjonalnego wykorzystania oraz rozmieszczenia kadr z wyższym wykształceniem. Osiągnięcie pewnej poprawy w rozmieszczeniu kadr nie oznacza wcale, że jest ono obecnie najwłaściwsze i że nie występują jeszcze znaczne nieprawidłowości.

W latach 1958—1968 wzrósł także we wszystkich województwach wskaźnik nasycenia kadrami z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym na 1 000 zatrudnionych i na 1 000 mieszkańców, co znamionuje postęp w zakresie nasycenia tą kadrami poszczególnych województw (tab. 2).

Nadal występują jednak bardzo duże różnice w stopniu nasycenia kadrami z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym na 1 000 zatrudnionych i 1 000 mieszkańców w obrębie niektórych województw.

Rycina 2, która przedstawia udział poszczególnych województw w ogólnej liczbie ludności, ogólnym zatrudnieniu i zatrudnieniu kadr z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym pozwala w większym stopniu zrozumieć mechanizm tworzenia się tych różnic. Rozpiętość między tymi elementami oraz ich miejsce w województwie wyjaśnia w pewnej mierze duże różnice w stopniu nasycenia kadrami z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym na 1 000 zatrudnionych i 1 000 mieszkańców. Na tej podstawie możemy wyróżnić trzy grupy województw:

⁷ Woj. lubelskie należy do województw mało zurbanizowanych, ludność miejska stanowi 30,8% ogółu ludności. Rocznik Statystyczny 1971, GUS, Warszawa 1971, s. 74, tabl. 5(38).

⁸ „Dziennik Ustaw” 1964, nr 8, poz. 48.

Tab. 1. Pracownicy z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym pełnozatrudnieni w gospodarce uspołecznionej według województw (w %) — Employees with university and professional education fully employed in State controlled enterprises according to the province (in %)

Województwa	Pracownicy z wykształceniem									
	w y ż s z y m					ś r e d n i m z a w o d o w y m				
	1958	1968	Różnica	1958	1968	1958	1968	Różnica	1958	1968
P o l s k a	100,0	100,0	—	169,0	100,0	100,0	100,0	—	219,9	219,9
Białostockie	1,6	1,8	+0,2	197,2	3,2	3,0	3,0	-0,2	207,9	207,9
Bydgoskie	3,5	3,8	+0,3	183,8	5,3	5,2	5,2	-0,1	213,7	213,7
Gdańskie	5,5	5,8	+0,3	181,8	4,7	5,2	5,2	+0,5	240,6	240,6
Katowickie	13,2	12,5	-0,7	160,6	14,2	13,6	13,6	-0,6	210,8	210,8
Kieleckie	2,8	3,0	+0,2	182,0	5,3	5,0	5,0	-0,3	208,3	208,3
Koszalińskie	1,1	1,5	+0,4	226,4	1,9	2,2	2,2	+0,3	250,5	250,5
Krakowskie ¹	10,6	10,5	-0,1	166,5	8,8	8,7	8,7	-0,1	217,4	217,4
Lubelskie	3,5	3,9	+0,4	185,2	4,7	5,0	5,0	+0,3	234,5	234,5
Łódzkie ¹	7,2	7,0	-0,2	164,1	7,2	7,6	7,6	+0,4	230,5	230,5
Olsztyńskie	1,7	1,8	+0,1	183,5	2,5	2,6	2,6	+0,1	253,6	253,6
Opolskie	2,0	2,3	+0,3	191,2	3,1	3,0	3,0	-0,1	212,0	212,0
Poznańskie ¹	7,2	7,5	+0,3	174,8	7,3	6,9	6,9	-0,4	211,6	211,6
Rzeszowskie	2,8	3,1	+0,3	184,1	5,2	5,1	5,1	-0,1	215,0	215,0
Szczecińskie	2,4	2,8	+0,4	197,5	2,5	3,0	3,0	+0,5	265,5	265,5
Warszawskie ¹	25,8	22,9	-2,8	150,5	13,8	13,3	13,3	-0,5	213,0	213,0
Wrocławskie ¹	7,6	8,1	+0,5	177,3	7,8	8,1	8,1	+0,3	226,8	226,8
Zielonogórskie	1,5	1,7	+0,2	194,1	2,5	2,5	2,5	0,0	223,3	223,3

¹ Miasta wydzielone zostały włączone do województw.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z: *Poziom wykształcenia zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej*, „Statystyka Polski — Materiały Statystyczne”, z. 3 (125), GUS, Warszawa 1968; *Poziom wykształcenia pracowników*, Spis kandydów przeprowadzony w 1968 r., „Masowe Badania Statystyczne”, nr 41 (D-1), GUS, Warszawa 1969.

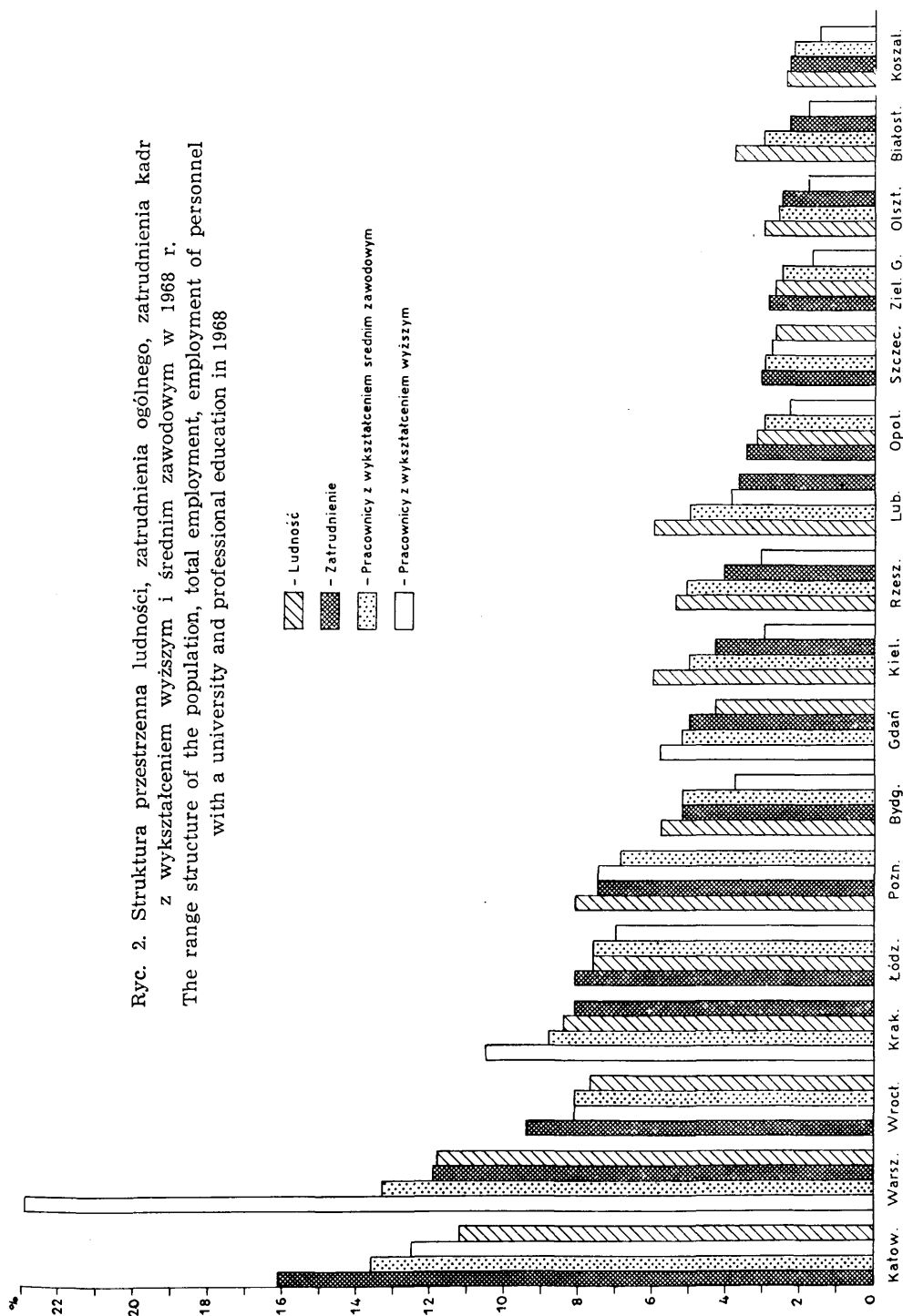
Tab. 2. Stopień nasycenia kadrami z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym według województw
The number of personnel with university and professional education according to the province

Województwa		Pracownicy pełnozatrudnieni w gospodarce społecznej z wykształceniem														
		wyższym							średnim zawodowym							
		na 1000 zatrudnionych		na 1000 mieszkańców ¹		na 1000 zatrudnionych		na 1000 mieszkańców ¹		na 1000 zatrudnionych		na 1000 mieszkańców ¹				
1958	1964	1968	1958	1964	1968	1958	1964	1968	1958	1964	1968	1958	1964	1968	Lp	
Polska	38	43	48	—	8,3	10,0	12,6	—	69	84	113	—	15,1	19,3	30,1	—
Białostockie	29	35	38	9	3,5	4,8	6,4	16	104	121	145	2	12,7	16,7	24,4	17
Bydgoskie	26	31	35	12	5,0	6,2	8,3	10	73	87	112	9	13,9	17,4	26,6	12
Gdańskie	42	51	55	3	11,1	13,8	17,1	2	67	88	116	7	17,6	23,6	36,3	2
Katowickie	27	32	37	10	9,9	11,6	14,1	4	53	66	96	17	19,6	24,2	36,7	1
Kieleckie	27	32	33	14	3,6	4,6	6,3	17	94	113	131	4	12,6	16,3	25,1	15
Koszalińskie	20	31	30	16	3,9	5,1	7,7	13	63	102	106	11	12,4	16,7	27,1	11
Krakowskie	52	58	61	2	10,2	12,8	15,7	3	79	98	122	6	15,6	21,7	31,3	6
Lubelskie	41	46	49	4	4,7	5,8	8,2	11	98	123	152	1	11,5	15,4	25,0	16
Łódzkie	32	37	41	7	7,4	9,3	11,6	7	58	69	106	12	13,6	17,3	29,9	7
Olsztyńskie	26	30	35	13	4,7	5,6	7,7	14	71	89	116	8	12,9	16,6	25,7	14
Opolskie	23	28	31	15	5,4	6,6	9,1	9	66	75	99	15	15,3	17,9	28,4	9
Poznańskie	36	43	47	5	7,3	9,2	11,6	8	66	76	105	13	13,4	16,1	25,8	13
Rzeszowskie	32	37	36	11	4,2	5,6	7,3	15	106	126	141	3	14,1	19,1	28,5	8
Szczecińskie	32	37	43	6	8,0	9,6	13,0	6	62	79	110	10	15,3	20,4	33,7	4
Warszawskie	78	81	92	1	18,2	20,7	24,8	1	76	85	126	5	17,7	21,7	34,1	3
Wrocławskie	31	38	41	8	8,6	10,3	13,1	5	57	72	98	16	16,1	20,2	31,4	5
Zielonogórskie	23	24	28	17	4,7	5,8	7,9	12	71	73	100	14	14,6	17,9	28,2	10

Zródło: Obliczenia własne na podstawie danych z: Poziom wykształcenia zatrudnionych...; Poziom wykształcenia pracowników, *op. cit.*; Rocznik Statystyczny 1965; Rocznik Statystyczny 1968.

¹ Wskaźnik ten nie oddaje faktycznego stanu nasycenia, ponieważ pominięto kadry z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym czynne zawodowo poza gospodarką społeczną oraz otrzymujących się ze źródeł niezarobkowych i utrzymywanych członków rodzin.

Ryc. 2. Struktura przestrzenna ludności, zatrudnienia ogólnego, zatrudnienia kadr z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym w 1968 r.
 The range structure of the population, total employment, employment of personnel with a university and professional education in 1968

1. Pierwsza — to województwa, w których dominującymi elementami jest zatrudnienie kadr z wykształceniem wyższym oraz średnim zawodowym; są to woj. gdańskie, krakowskie, warszawskie. Posiadają one wysokie nasycenie kadrami z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym zarówno na 1 000 zatrudnionych, jak i na 1 000 mieszkańców.

2. Druga grupa to województwa, w których dominującym elementem jest zatrudnienie ogółem w gospodarce społecznej; są to woj. katowickie, łódzkie, opolskie, szczecińskie, wrocławskie i zielonogórskie. Pozostałe elementy kształtują się poniżej udziału województwa w ogólnym zatrudnieniu, z tego też względu posiadają one korzystniejszy wskaźnik nasycenia na 1 000 mieszkańców niż na 1 000 zatrudnionych (np. woj. katowickie zajmuje 10 miejsce pod względem nasycenia kadrami z wykształceniem wyższym i 17 z wykształceniem średnim zawodowym na 1 000 zatrudnionych, natomiast przy rozpatrywaniu nasycenia na 1 000 mieszkańców zajmuje ono 4 miejsce pod względem nasycenia kadrami z wykształceniem wyższym i 1 z wykształceniem średnim zawodowym).

3. Trzecia grupa to województwa, w których dominującym elementem jest ludność. Posiadają one korzystniejszy wskaźnik nasycenia na 1 000 zatrudnionych niż na 1 000 mieszkańców (np. woj. lubelskie, w którym kolejność omawianych elementów jest odwrotna niż w woj. katowickim, zajmuje 4 miejsce pod względem nasycenia kadrami z wykształceniem wyższym i 1 ze średnim zawodowym na 1 000 zatrudnionych, natomiast na 1 000 mieszkańców — odpowiednio 11 i 16).

Jeżeli zestawimy najwyższe i najniższe wskaźniki nasycenia na 1 000 zatrudnionych i na 1 000 mieszkańców (tab. 3) w latach 1958—1964—1968 to okaże się, że względna rozpiętość ($a : b$) między nimi stopniowo maleje, co wskazuje na zmniejszanie się dysproporcji w rozmieszczeniu przestrzennym kadr. Nie maleje natomiast — a nawet wzrasta — bezwzględna różnica ($a - b$) między tymi wielkościami, a więc zwiększa się rozpiętość w stopniu nasycenia tymi kadrami między województwami skrajnymi. Jest to zjawisko bezsprzecznie niekorzystne.

Na tle przytoczonych danych porównawczych (tzn. porównania liczby kadr kwalifikowanych w stosunku do ogólnej liczby ludności i do liczby zatrudnionych ogółem) o rozmieszczeniu kadr w poszczególnych województwach nasuwa się pytanie, w jakim stopniu stan ten należy uznać za nieprawidłowy.

Na podstawie przedstawionych danych nie można dać pełnej odpowiedzi na to pytanie, gdyż wymaga to dalszych, o wiele bardziej pogłębionych studiów. Porównanie nasycenia kadrami poszczególnych województw obliczane w stosunku do ogółu ludności abstrahuje od poziomu rozwoju gospodarczego. Z kolei porównanie przeprowadzone w stosunku do ogółu zatrudnionych nie uwzględnia różnic istniejących w strukturze ogólnego

Tab. 3. Rozpiętość wskaźników nasycenia na 1 000 zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej i na 1 000 mieszkańców
 The increase dynamics of employment in State controlled enterprises of employees with university and professional education
 according to departments of National Economy

		Pracownicy pełnozatrudnieni w gospodarce uspołecznionej z wykształceniem											
		w y ż s z y m						ś r e d n i m z a w o d o w y m					
		na 1000 zatrudnionych			na 1000 mieszkańców			na 1000 zatrudnionych			na 1000 mieszkańców		
		1958	1964	1968	1958	1964	1968	1958	1964	1968	1958	1964	1968
a —	wskaźnik najwyższy	78	81	92	18,2	20,7	24,8	98	123	152	19,6	24,2	36,7
b —	wskaźnik najniższy	20	24	28	3,5	4,6	6,3	53	66	96	11,5	15,4	24,4
	a : b	3,9	3,4	3,3	5,2	4,9	3,9	1,8	1,9	1,6	1,7	1,6	1,5
	a—b	58	57	64	14,7	16,1	18,5	45	57	56	8,1	8,8	12,3

Źródło: Dane z tabeli 2.

zatrudnienia w poszczególnych województwach. Każda gałąź gospodarki wymaga zatrudnienia kadr o różnych kwalifikacjach, a więc na rozmieszczenie kadr wpływa lokalizacja tych gałęzi, które wymagają dużego nasycenia kadrami wysokokwalifikowanymi.⁹ Można jedynie stwierdzić, że pomimo pewnej poprawy w rozmieszczeniu przestrzennym kadr z wykształceniem wyższym, istnieją nadal bardzo duże dysproporcje w nasyceniu poszczególnych województw tymi kadrami, m.in. w stosunku do ogólnych rozmiarów zatrudnienia.

Jeżeli chodzi o kadry z wykształceniem średnim zawodowym, to wysoki wskaźnik nasycenia tymi kadrami na 1 000 zatrudnionych posiadają województwa stosunkowo słabiej rozwinięte gospodarczo (np. woj. lubelskie, białostockie, rzeszowskie). Wynika to z tego, że absolwenci średnich szkół zawodowych znajdują zatrudnienie głównie w gospodarce uspołecznionej, która w tych województwach stanowi, licząc według zatrudnienia, mniej niż 50% gospodarki narodowej (por. ryc. 1). Bardzo duży udział w zatrudnieniu posiada natomiast rolnictwo indywidualne, na obecnym etapie angażujące tylko niewielką liczbę tych kadr. Jeżeli rozpatrywać nasycenie tymi kadrami na 1 000 mieszkańców, to okaże się, że województwa te są w najbardziej niekorzystnej sytuacji, a wynika to ze słabego rozwoju szkolnictwa ponadpodstawowego w tych województwach.¹⁰ Tego rodzaju różnice mogą być tolerowane, jeżeli zadania szkolnictwa rozpatrujemy z punktu widzenia lokalnych potrzeb rynku pracy, które np. są inne w woj. katowickim niż lubelskim. Inaczej jednak, gdy na tę sprawę spojrzymy ze stanowiska prawa dzieci do wykształcenia, które powinno być takie samo w woj. katowickim, lubelskim czy na jakimkolwiek innym terenie. Podkreślano to już niejednokrotnie:

„Sprawa województw bardziej upośledzonych zasługuje na większą uwagę. Oczekiwanie bowiem na podniesienia poziomu oświaty na tych terenach, aż się poziom gospodarczy podniesie, nie tylko opóźniłoby wyrównanie wykształcenia ludności w kraju, ale nie sprzyjałoby też rozwojowi postępu w uprzemysławianiu i zagospodarowaniu tych terenów.”¹¹

Tak więc rozwój szkolnictwa, którego zadaniem jest m.in. zapewnienie gospodarce kadr kwalifikowanych, warunkuje w coraz większym stopniu dalszy rozwój gospodarczy.

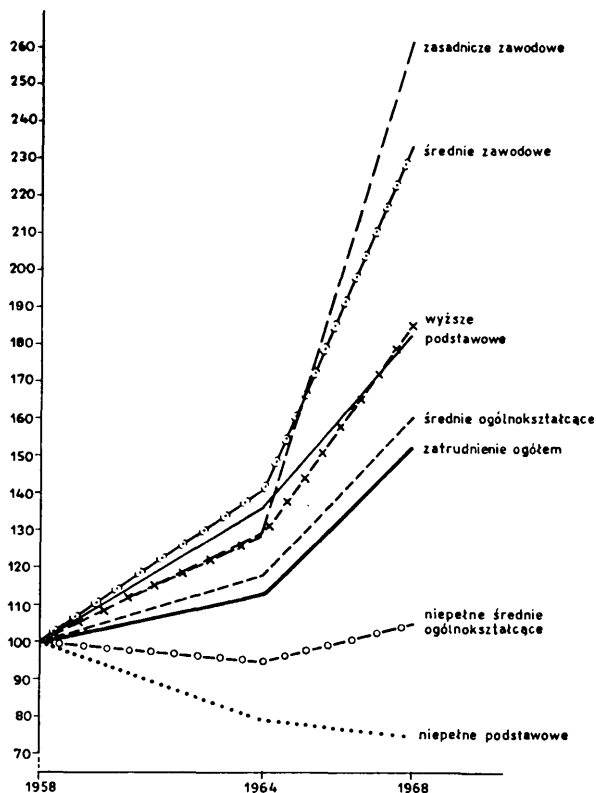
⁹ Por. B. Nowakowska: *Poziom zatrudnienia czynnych zawodowo mieszkańców Łodzi na tle innych wielkich miast Polski w świetle statystyki kadrowej*, „Zeszyty Naukowe UŁ, Nauki Ekonomiczne”, z. 30, Łódź 1970, s. 111.

¹⁰ Por. M. Falski: *Problematyka organizacyjna szkolnictwa średnich szczebli*, Warszawa 1966, s. 137—138; K. Podoski, B. Piasecki: *Koszty i efekty kształcenia w Polsce*, Warszawa 1971, s. 240—269.

¹¹ M. Falski: *Wykształcenie ludności Polski*, „Nauczyciel i Wychowanie” 1967, nr 2, s. 21.

Poziom wykształcenia pracowników
zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej
woj. lubelskiego

W latach 1958—1968 zatrudnienie w gospodarce uspołecznionej woj. lubelskiego zwiększyło się o 109 672 osoby, tj. o 52,2%, natomiast udział w zatrudnieniu krajowym wzrósł z 3,3% w 1958 r. do 3,7% w 1968 r. Systematyczny wzrost zatrudnienia w województwie był skutkiem przemian społeczno-gospodarczych. W okresie tym powstało wiele zakładów przemysłowych o znaczeniu ogólnokrajowym, niektóre zakłady poważnie rozbudowano. Wszystko to stworzyło zapotrzebowanie na siłę roboczą. Wraz ze wzrostem zatrudnienia ogólnego wzrastało zatrudnienie osób z przygotowaniem zawodowym (ryc. 3).

Ryc. 3. Dynamika wzrostu zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej województwa lubelskiego według poziomów wykształcenia w latach 1958—1968
The dynamics of the employment increase in the State controlled enterprises in the Lublin province according to the education level in the years 1958—1968

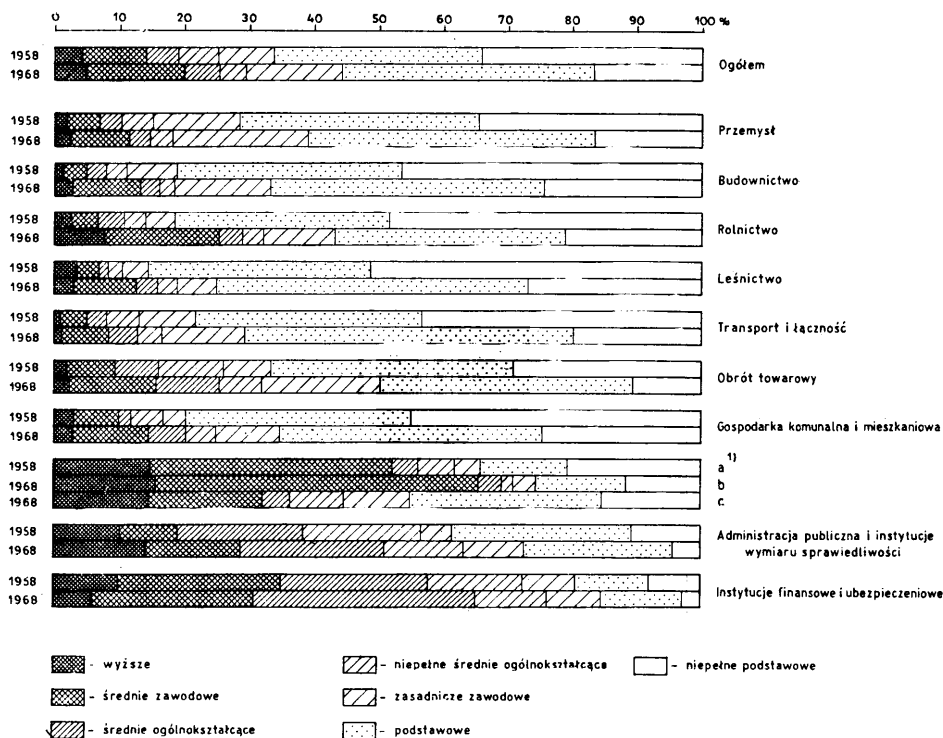
Tempo tych zmian było we wszystkich poziomach wykształcenia znacznie szybsze w latach 1964—1968 niż w latach 1958—1964. Świadczy to o szybszym w ostatnich latach rozwoju województwa (zmniejsza się udział zatrudnionych w rolnictwie indywidualnym na korzyść gospodarki społecznej), a także o rozwoju szkolnictwa ponadpodstawowego.¹² Zróżnicowana dynamika wzrostu wpłynęła na zmianę struktury wykształcenia zatrudnionych. Łączny udział pracowników z wykształceniem wyższym, średnim zawodowym i zasadniczym zawodowym w ogólnej liczbie zatrudnionych wzrósł z 22,5% w 1958 r. do 34,9% w r. 1968 (w kraju z 18,9% do 31,3%), oznacza to, że co trzeci pracownik zatrudniony w gospodarce społecznej posiadał przygotowanie zawodowe. Jednocześnie zauważyć można korzystne zjawisko stałego zmniejszania się liczby pracowników o najniższych kwalifikacjach, tj. z nieukończoną szkołą podstawową. Udział tych osób w ogólnym zatrudnieniu spadł o ponad połowę (z 34,1% do 16,8%), niemniej jednak bez podstawowego wykształcenia pozostawał co czwarty pracownik fizyczny.¹³

Poziom wykształcenia nie jest jednakowy we wszystkich działach gospodarki społecznej. Występujące różnice są wynikiem charakteru pracy w danym dziale i w gałęziach wchodzących w jego skład. Strukturę zatrudnienia w działach gospodarki narodowej według wykształcenia ilustruje ryc. 4.

Jak wynika z tej ryciny, oświata, nauka i kultura, ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fizyczna oraz administracja publiczna i instytucje wymiaru sprawiedliwości należą do działów, w których stopień nasycenia kadrą z wykształceniem wyższym i średnim jest bardzo wysoki, ponieważ rodzaj pracy wykonywanej w tych działach wymaga koncentracji kadr o wysokich kwalifikacjach. Znacznie niższy poziom wykształcenia pracowników obserwujemy w przemyśle i budownictwie, leśnictwie oraz transporcie i łączności. We wszystkich tych działach zatrudnienie kadr z wyższym i średnim wykształceniem należy ocenić jako jeszcze za małe w stosunku do wzrastających potrzeb gospodarki.

¹² W latach 1964—1968 liczba absolwentów z wykształceniem wyższym zwiększyła się w woj. lubelskim o 49,5% w porównaniu z okresem 1958—1963, natomiast z wykształceniem średnim zawodowym — o 139,0%.

¹³ Do uzupełnienia podstawowego wykształcenia zobowiązanych jest spośród nich zaledwie 0,7%. Są to więc głównie ludzie powyżej lat 28, których nie obowiązuje uzupełnienie wykształcenia podstawowego. W związku z taką strukturą wieku zmniejszenia się liczebności tej grupy upatrywać należy nie tyle w rozwoju szkolnictwa i podjętych środkach administracyjno-prawnych, co w ubytku ludzi starych, wskutek przekraczania przez nich wieku zdolności do pracy.

1) w 1958r - Urządzenia socjalne i kulturalne. W 1968r - dwa działy, b - Oświata, nauka i kultura, c - Ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fizyczna.

Ryc. 4. Struktura zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej według poziomu wykształcenia i działów gospodarki narodowej w latach 1958—1968
The structure of employees in the State controlled enterprises according to the education level and department of the National economy in the years 1958—1968

Struktura zatrudnienia kadr z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym według działów gospodarki narodowej

Zatrudnienie kadr z wykształceniem wyższym w okresie 1958—1968 wzrosło w woj. lubelskim o 85,2%, natomiast ze średnim zawodowym o 134,5% (tab. 4). Jednocześnie wzrósł udział tych kadr w ogólnym zatrudnieniu województwa.

Z danych tab. 4 wynika, że najwyższe tempo wzrostu kadr wysoko-kwalifikowanych w tym okresie występowało w rolnictwie uspołecznionym. Tak wysoka dynamika wzrostu zatrudnienia w tym dziale jest wynikiem zarówno stosunkowo niskiego poziomu zatrudnienia tych kategorii pracowników w okresie wyjściowym przyjętym do porównań, jak

Tab. 4. Dynamika wzrostu zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej pracowników z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym wg działów gospodarki narodowej w latach 1958—1968
 The range of the number of personnel per 1,000 employed in State controlled enterprises per 1,000 inhabitants in the years 1958—1968

Działy gospodarki narodowej	Pracownicy pełnozatrudnieni w gospodarce uspołecznionej z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym											
	wyższym						średnim zawodowym					
	1964		1968		1968		1964		1964		1968	
woj. lub-elskie	Polska	woj. lub-elskie	Polska	woj. lub-elskie	Polska	woj. lub-elskie	Polska	woj. lub-elskie	Polska	woj. lub-elskie	Polska	
Ogółem	128,4	129,4	144,2	130,6	185,2	169,0	140,9	136,4	166,4	161,3	234,5	219,9
W tym:												
Przemysł	122,2	127,5	157,4	141,2	192,4	179,9	151,5	147,5	195,3	177,3	295,9	261,5
Budownictwo	224,5	132,3	145,0	131,2	325,5	173,6	244,9	162,8	162,3	161,5	397,8	263,0
Rolnictwo	111,1	132,1	449,4	301,7	499,1	398,9	135,3	154,0	560,8	414,9	759,0	639,0
Leśnictwo	90,3	121,2	162,4	124,0	146,6	150,3	218,4	213,3	199,6	181,1	436,0	386,1
Transport i łączność	58,3	124,1	308,4	157,9	179,9	196,0	119,4	159,8	228,2	170,8	272,5	272,9
Obrót towarowy	108,1	100,9	143,4	142,7	143,4	144,0	134,1	120,7	172,0	188,0	230,8	226,9
Gospodarka komunalna i mieszkaniowa	107,4	125,3	312,6	229,4	335,8	287,5	231,6	178,7	242,9	236,3	562,7	422,3
Oświata, nauka i kultura	—	—	131,6	125,5	—	—	—	—	136,6	132,6	—	—
Ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fizyczna	—	—	135,2	122,0	—	—	—	—	201,3	188,0	—	—
Administracja publiczna i instytucje wymiaru sprawiedliwości	131,9	119,1	98,9	91,9	130,4	109,5	201,7	150,5	75,5	100,1	152,3	150,7
Instytucje finansowe i ubezpieczeniowe	107,6	109,9	129,7	130,3	139,5	143,3	131,3	144,7	173,7	153,2	228,1	221,8

Źródło: Jak w tabeli 1.

i zmian w klasyfikacji gospodarki narodowej, ale także świadczy o pozytywnych zmianach zachodzących w ostatnich latach wśród parcowników rolnictwa uspołecznionego. Natomiast najniższy w całej gospodarce uspołecznionej wzrost kadr z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym miał miejsce w administracji publicznej i instytucjach wymiaru sprawiedliwości. Nie wynika to jednak z likwidacji przerostów administracji, lecz w dużej mierze jest konsekwencją zmiany klasyfikacji gospodarki narodowej.¹⁴ Wyniki spisu kadrowego z 1968 r. zostały opracowane według klasyfikacji obowiązującej od 1967 r. W myśl zasad tej klasyfikacji zjednoczenia i równorzędne jednostki nadrzędne nad przedsiębiorstwami — poprzednio wchodzące w skład administracji publicznej — zostały zaliczone do tych działów gospodarki narodowej, do których należała przeważająca część działalności przedsiębiorstw podległych danemu zjednoczeniu. Jeżeli zastosujemy klasyfikację obowiązującą w 1964 r., zatrudnienie pracowników z wykształceniem wyższym w tym dziale wzrasta o 58,8%, a ze średnim zawodowym — o 122,9%. Maleje natomiast zarówno dynamika, jak i udział innych działów gospodarki.

W wyniku dużych różnic w dynamice wzrostu zatrudnienia kadr z wyższym wykształceniem w latach 1958—1968 w poszczególnych działach gospodarki uspołecznionej uległy zmianom wskaźniki i proporcje charakteryzujące strukturę zatrudnienia. Z danych tab. 5 i 6 wynika, że zwiększył się ogólny udział województwa, a także udział poszczególnych działów gospodarki narodowej (z wyjątkiem obrotu towarowego) w krajowym zatrudnieniu tych kadr.

W przedstawionych danych zwraca uwagę koncentracja kadr zarówno z wykształceniem wyższym, jak i średnim zawodowym w oświacie, nauce i kulturze. Zjawisko to można uznać za prawidłowe, ponieważ praca w tym dziale wymaga wysokich umiejętności zawodowych. Jeżeli jednak sytuację w tym dziale ocenimy z punktu widzenia stopnia nasycenia kadrami z wykształceniem wyższym, to okaże się, że pomimo tak dużej względnej koncentracji kadr¹⁵, stopień nasycenia kształtuje się poniżej przeciętnej dla kraju. Tak więc, mimo że dział ten skupia 1/3 kadr z wykształceniem wyższym województwa, stopień nasycenia tymi kadrami przedstawia się niekorzystnie.

Najbardziej korzystnie w porównaniu ze wskaźnikami ogólnokrajowymi, kształtuje się sytuacja w rolnictwie uspołecznionym. Udział tego działu w zatrudnionych w województwie kadrach zarówno z wykształceniem wyższym, jak i średnim zawodowym jest wyższy od odpowiednich

¹⁴ Klasyfikacja gospodarki narodowej (tekst jednolity), seria „Zeszyty Metodologiczne — Materiały Pomocnicze” nr 4, GUS, Warszawa 1967.

¹⁵ Większy procent kadr z wyższym wykształceniem w oświacie, nauce i kulturze zatrudniano w woj. warszawskim (łącznie z Warszawą) — 34,8%.

Tab. 5. Pracownicy pełnozatrudnieni w gospodarce uspołecznionej
 Employees fully-employed in the State controlled enterprises with

Działy gospodarki narodowej	W liczbach bezwzględnych					
	1958		1964		1968	
	Polska	woj. lubelskie	Polska	woj. lubelskie	Polska	woj. lubelskie
Ogółem	239 928	8 461	310 401	10 868	405 454	15 671
W tym:						
Przemysł	a 47 933	1194	61 093	1 459	78 325	2 193
	b				86 225	2 297
Budownictwo	a 26 645	298	35 258	669	44 611	912
	b				46 279	970
Rolnictwo	a 4 475	235	5 911	261	16 620	1 109
	b				17 845	1 173
Leśnictwo	a 2 310	103	2 800	93	3 363	151
	b				3 473	
Transport i łączność	a 5 145	264	6 384	154	9 929	475
	b				10 081	
Obrót towarowy	a 14 583	645	14 720	697	19 048	867
	b				20 990	925
Gospodarka komunalna i mieszkaniowa	a 2 595	81	3 252	87	6 809	249
	b				7 588	272
Oświata, nauka i kultura	99 188	4'336	95 389	4 023	119 750	5 295
Ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fizyczna			42 615	1 799	51 979	2 432
Administracja publiczna i instytucje wymiaru sprawiedliwości	a 32 118	1 084	38 258	1 430	48 777	1 721
	b				35 001	1 414
Instytucje finansowe i ubezpieczeniowe	3 851	172	4 235	185	5 523	240

a — bez zjednoczeń; b — ze zjednoczeniami.

Źródło: Jak w tabeli 1.

z wykształceniem wyższym według działów gospodarki narodowej
 university education according to departments of National Economy

W %						Udział woj. lubelskiego w zatrudnieniu krajowym		
1958		1964		1968				
Polska	woj. lubelskie	Polska	woj. lubelskie	Polska	woj. lubelskie	1958	1964	1968
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	3,5	3,5	3,9
20,0	14,1	19,7	13,4	19,3	14,0	2,5	2,4	2,8
				21,3	14,7			2,7
11,1	3,5	11,4	6,2	11,0	5,8	1,1	1,9	2,0
				11,4	6,2			2,1
1,9	2,8	1,9	2,4	4,1	7,1	5,2	4,4	6,8
				4,4	7,5			6,6
1,0	1,2	0,9	0,9	0,8	1,0	4,5	3,3	4,3
				0,9				
2,1	3,1	2,1	1,4	2,5	3,0	5,1	2,4	4,7
				2,5				
6,1	7,6	4,7	6,4	4,7	5,5	4,4	4,7	4,5
				5,2	5,9			4,4
1,1	1,0	1,0	0,8	1,7	1,6	3,1	2,7	3,7
				1,8	1,7			3,6
41,3	51,2	30,7	37,0	29,5	33,8	4,4	4,2	4,4
		13,7	16,5	12,8	15,5		4,2	4,7
13,4	12,8	12,3	13,2	12,0	11,0	3,4	3,7	3,5
				8,6	9,0			4,0
1,6	2,0	1,4	1,7	1,4	1,5	4,5	4,4	4,3

Tab. 6. Pracownicy pełnozatrudnieni w gospodarce uspołecznionej z wy
 Employees fully-employed in the State controlled enterprises with

Działy gospodarki narodowej	W liczbach bezwzględnych					
	1958		1964		1968	
	Polska	woj. lubelskie	Polska	woj. lubelskie	Polska	woj. lubelskie
O g ó ł e m	438 680	20 505	598 244	28 897	964 865	48 084
W tym:						
Przemysł	a 107 148	3 256	158 081	4 932	272 904	9 455
	b				280 245	9 634
Budownictwo	a 32 142	912	52 323	2 234	83 187	3 568
	b				84 529	3 627
Rolnictwo	a 6 516	351	10 036	475	40 310	2 601
	b				41 636	2 664
Leśnictwo	a 2 345	114	5 001	249	8 969	497
	b				9 055	
Transport i łączność	a 20 100	1 191	32 124	1 422	54 733	3 245
	b				54 857	
Obrót towarowy	a 37 790	2 261	45 624	3 033	79 973	4 882
	b				85 754	5 218
Gospodarka komunalna i mieszkaniowa	a 5 685	193	10 161	447	23 174	1 046
	b				24 010	1 086
Oświata, nauka i kultura	195 115	10 796	211 649	12 160	280 678	16 615
Ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fi- zyczna			26 793	1 407	50 366	2 832
Administracja publiczna i instytucje wymiaru sprawiedliwości	a 645	959	34 089	1 934	50 964	2 138
	b 22 546				34 128	1 461
Instytucje finansowe i ubezpieczeniowe	7 791	437	11 276	574	17 281	997

a — bez zjednoczeń; b — ze zjednoczeniami.

Źródło: Jak w tabeli 1.

kształceniem średnim zawodowym według działów gospodarki narodowej
 professional education according to departments of National Economy

W %						Udział woj. lubelskiego w zatrudnieniu krajowym		
1958		1964		1968				
Polska	woj. lubelskie	Polska	woj. lubelskie	Polska	woj. lubelskie	1958	1964	1968
100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	4,7	4,8	5,0
24,4	15,9	26,4	17,1	28,3	19,7	3,0	3,1	3,5
				29,1	20,0			3,4
7,3	4,4	8,7	7,7	8,6	7,4	2,8	4,3	4,3
				8,8	7,5			4,3
1,5	1,7	1,7	1,6	4,2	5,4	5,3	4,7	6,4
				4,3	5,6			6,4
0,5	0,6	0,8	0,9	0,9	1,0	4,9	5,0	5,5
				0,9				
4,6	5,8	5,4	4,9	5,7	6,7	5,9	4,4	5,9
				5,7				
8,6	11,0	7,6	10,5	8,3	10,2	6,0	6,6	6,1
				8,9	10,9			6,1
1,3	0,9	1,7	1,5	2,4	2,2	3,4	4,4	4,5
				2,5	2,3			4,5
		35,4	42,1	29,5	34,6		5,7	5,9
{ 44,5	{ 52,6					{ 5,5		
		4,5	4,9	5,2	5,9		5,2	5,6
5,2	4,7	5,7	6,7	5,3	4,4	4,2	5,7	4,2
				3,5	3,0			4,3
1,8	2,1	1,9	2,0	1,8	2,1	5,6	5,1	5,8

Tab. 7. Pracownicy z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym na 1000
Employees with University and professional education per 1,000

Działy gospodarki narodowej	Pracownicy pełnozatrudnieni w góspo				
	wyższym				
	1958		średnia krajowa =100	1968	
	woj. lubelskie	Polska		woj. lubelskie	Polska
O g ó ł e m	40,6	37,8	107,4	49,5	47,5
Przemysł	18,6	16,8	110,7	22,2	23,1
Budownictwo	11,9	39,2	30,4	28,1	55,3
Rolnictwo	25,8	14,1	183,0	77,8	41,6
Leśnictwo	32,2	30,6	105,2	29,6	31,2
Transport i łączność	9,0	8,3	108,4	11,0	12,0
Obrót towarowy	20,3	21,6	94,0	25,4	25,6
Gospodarka komunalna i mieszkaniowa	29,6	16,0	185,0	29,8	24,9
Oświata, nauka i kultura	149,7	152,3	98,3	157,5	179,1
Ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fi- zyczna				149,0	135,0
Administracja publiczna i instancje wymiaru sprawiedliwości	101,6	141,7	71,7	142,5	178,5
Instytucje finansowe i ubezpieczeniowe	99,1	85,9	115,4	60,0	73,7

Źródło: Jak w tabeli 1.

wskaźników ogólnokrajowych. Jednocześnie posiada on największy udział w zatrudnieniu krajowym tych kadr, a wskaźniki nasycenia kadrami są prawie dwukrotnie wyższe od krajowych.

Przy analizowaniu rozmieszczenia kadr z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym w poszczególnych działach gospodarki uspołecznionej zwraca uwagę bardzo niekorzystna sytuacja w przemyśle i budownictwie. Udział tych dwu działów w zatrudnieniu kadr kwalifikowanych utrzymuje się ciągle poniżej wskaźnika krajowego, a w przemyśle występuje nawet zjawisko regresji. Różnica między udziałem przemysłu w zatrudnieniu tych kadr w województwie, a odpowiednim wskaźnikiem dla kraju powiększyła się — dla kadr z wykształceniem wyższym z 5,9

zatrudnionych ogółem według działów gospodarki narodowej
employed at large according to departments of National Economy

darce uspołecznionej z wykształceniem

średnia krajowa =100	1958		średnia krajowa =100	1968		średnia krajowa =100
	woj. lubelskie	Polska		woj. lubelskie	Polska	
	średnim zawodowym					
102,0	98,4	69,1	142,4	151,7	113,1	134,1
96,1	50,7	37,6	138,8	93,0	75,2	123,7
50,8	36,4	47,3	92,9	105,1	95,6	110,6
187,0	38,6	20,5	188,3	176,6	97,0	182,1
94,9	35,7	31,1	114,8	97,4	81,4	119,7
91,7	40,6	32,5	124,9	74,9	65,2	114,9
99,2	71,1	56,0	127,0	136,0	104,4	130,3
119,7	70,6	51,5	137,1	118,8	78,9	150,6
87,9	372,7	299,6	124,4	494,3	422,5	117,0
110,4				173,5	130,8	132,6
79,8	89,8	99,9	89,9	147,2	174,0	84,0
81,4	251,7	173,7	144,9	249,2	230,8	108,0

punktu w 1958 r. do 6,6 punktu w 1968 r., natomiast ze średnim zawodowym odpowiednio — z 8,5 do 9,1 punktu. Udział przemysłu w zatrudnieniu kadr z wykształceniem wyższym zwiększył się minimalnie — z 14,1% w 1958 r. do 14,7% w 1968 r.¹⁶ Sytuacja w budownictwie uległa niewielkiej poprawie. Na skutek bardzo wysokiej dynamiki wzrostu, udział budownictwa w zatrudnieniu kadr z wyższym wykształceniem zwiększył się, jednak różnica — w porównaniu ze wskaźnikiem krajowym — była jeszcze bardzo duża i wynosiła 5,2 punktu.

Również bardzo niekorzystnie kształtuje się sytuacja w tych działach pod względem nasycenia kadrami z wyższym wykształceniem (tab. 7).

¹⁶ Łącznie ze zjednoczeniami. Bez zjednoczeń udział przemysłu w zatrudnieniu tych kadr obniżył się i wynosi 14,0%.

Wprawdzie w przemyśle stopień nasycenia tymi kadrami zwiększył się, jednak w porównaniu ze wskaźnikiem krajowym obniżył się w latach 1958—1968 o 14,6 punktu. W budownictwie natomiast notuje się największe w województwie odchylenie wskaźnika nasycenia kadrami z wyższym wykształceniem, od wskaźnika krajowego. Mimo że w okresie 1958—1968 wskaźnik ten wzrósł prawie 2,5 razy, to jednak jest on jeszcze o połowę niższy od wskaźnika krajowego.

Należy również nadmienić, że kadry z wykształceniem wyższym koncentrują się w woj. lubelskim w sferze nieprodukcyjnej. Wprawdzie udział tej sfery w zatrudnieniu tych kadr w porównaniu z 1958 r. zmniejszył się o 5,8 punktu, jednak w 1968 r. skupiała jeszcze 61,8% kadr z wykształceniem wyższym, natomiast sfera produkcyjna — 38,2% (w kraju odpowiednio 54,4% i 45,6%). Sfera nieprodukcyjna wywarła również duży wpływ na wzrost zatrudnienia, ponieważ wchłonęła ona 3 952 osoby, tj. 54,9% kadr z wyższym wykształceniem (w tym oświata, nauka i kultura oraz ochrona zdrowia i opieka społeczna — 3 391, tj. 85,8%), natomiast sfera produkcyjna — 3 252 osoby, tj. 45,1% (w tym: przemysł — 1 103, tj. 33,9%, rolnictwo — 938, tj. 28,8%, budownictwo — 627, tj. 20,7%).

Woj. lubelskie w całym okresie 1958—1968 miało wyższy od przeciętnego dla kraju wskaźnik nasycenia kadrami z wyższym wykształceniem na 1 000 zatrudnionych, przy czym odchylenie od średniej krajowej uległo zmniejszeniu, gdyż w 1958 r. wynosiło 107,4% poziomu krajowego, w 1968 — już tylko 102,0%. Należy przy tym dodać, że wskaźnik nasycenia w poszczególnych działach również się pogorszył. W 1958 r. sześć działów miało wskaźnik nasycenia wyższy od krajowego, natomiast w 1968 r. — już tylko trzy. Tym samym w woj. lubelskim nastąpiły niekorzystne zmiany pod względem „intelektualnego uzbrojenia” w kadry z wykształceniem wyższym.

Stopień nasycenia kadrami z wykształceniem średnim zawodowym jest w województwie bardzo wysoki. Tylko jeden dział (administracja publiczna i instytucje wymiaru sprawiedliwości) miał wskaźnik nasycenia niższy o 16,0 punktów od poziomu krajowego. Jednak i w tym poziomie wykształcenia odchylenie od wskaźnika krajowego wykazuje tendencję malejącą.

Struktura zatrudnienia kadr z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym według grup zawodów

Dla gospodarki województwa bardzo istotne znaczenie ma również struktura zawodowa zatrudnionych. Cechą charakterystyczną struktury

zatrudnionych kadr z wykształceniem wyższym w woj. lubelskim jest wysoki udział humanistów i zawodów służby zdrowia, gdy tymczasem w skali całego kraju dominują kadry techniczne (tab. 8). W województwie natomiast udział kadr technicznych jest prawie o połowę niższy i według oceny WKPG do 1975 r. nie zostanie osiągnięty stan krajowy z 1964 r.¹⁷ Kadry techniczne koncentrują się głównie w przemyśle (47,9%) oraz budownictwie (20,8%). Jak wiadomo, punkt ciężkości w realizacji postępu w organizacji produkcji i rozwoju techniki wytwarzania leży właśnie w przedsiębiorstwach przemysłowych i budowlano-montażowych, dlatego działy te powinny zatrudniać dużą liczbę inżynierów. Po zanalizowaniu rozmieszczenia kadr technicznych w całej gospodarce wydaje się, iż za mały jest ich udział procentowy w dziale oświata, nauka i kultura (9,1%). Do działu tego zalicza się zatrudnionych w szkolnictwie zawodowym, wyższym i instytutach naukowych. Z punktu widzenia całokształtu problemów związanych z rozwojem województwa zatrudnienie w tych jednostkach większej ilości kadr technicznych jest jak najbardziej pożądane.

Wśród zatrudnionych z wyższym wykształceniem dużą grupę stanowią kadry rolne. Koncentrują się one głównie w rolnictwie (41,0%) oraz oświacie, nauce i kulturze (25,4%). Ponad 1/3 kadr rolnych związana jest więc bezpośrednio z rolnictwem uspołecznionym, tzn. pracuje w państwowych gospodarstwach rolnych, państwowych ośrodkach maszynowych, kółkach rolniczych i lecznictwie zwierząt. Należy jednak pamiętać, że rolnictwo uspołecznione stanowi w województwie jedynie niewielką część tego działu gospodarki narodowej. Problemami dotyczącymi gospodarki indywidualnej i całości rolnictwa zajmuje się kadra rolna zgrupowana w administracji terenowej. Dlatego też udział kadr rolnych zatrudnionych w administracji wydaje się zbyt niski (7,1%).

Taka struktura zawodowa kadr z wykształceniem wyższym jest w dużej mierze konsekwencją lokalizacji szkół wyższych (UMCS, KUL, AM, WSR; brak było natomiast uczelni technicznej).

¹⁷ Bilanse wojewódzkie, Tabl. nr 7a: Zatrudnienie pracowników z wykształceniem wyższym w latach 1964—1975 według działów gospodarki narodowej i wybranych grup zawodów, WKPG, Lublin 1966.

Grupa zawodów	Stan planowany	
	1970	1975
O g ó ł e m	100,0	100,0
Techniczna	19,7	22,9
Rolna	11,9	12,6
Nauki ścisłe	13,4	13,2
Służba zdrowia	20,9	20,0
Humanistyczne	10,5	9,4
Prawnicy	6,9	6,5
Ekonomiści	9,7	10,4

Tab. 8. Pracownicy pełnozatrudnieni w gospodarce uspołecznionej
 Employees fully-employed in the State controlled enterprises

Grupa zawodów	W liczbach bezwzględnych				W %
	1964		1968		1964
	Polska	woj. lubelskie	Polska	woj. lubelskie	Polska
Ogółem	310 401	10 868	405 430 ¹	15 670 ¹	100,0
w tym:					
Techniczne	104 320	1 552	137 718	2 712	33,6
Rolne	25 836	1 604	35 100	2 334	8,3
Nauk ścisłych	27 072	1 491	35 246	2 005	8,7
Służby zdrowia	52 058	2 462	62 659	3 148	16,8
Humanistyczne	52 515	2 693	70 894	3 771	16,9
Ekonomiczne	35 756	834	46 727	1 260	11,5

¹ Różnica w zatrudnieniu ogółem pracowników z wykształceniem wyższym w (bliższe wyjaśnienie przyczyn tych różnic znajduje się w: *Pracownicy z wykształ-*

Spis Kadrowy), „Przekroje Terenowe”, seria B, z. 35, GUS, Warszawa 1969, s. VIII.
 Źródło: *Pracownicy z wykształceniem wyższym i średnim...; Pracownicy z*
dania Statystyczne”, nr 46 (D-2), GUS, Warszawa 1969.

W strukturze zatrudnionych z wykształceniem średnim zawodowym dominują nauczyciele i zawody pokrewne (tab. 9).¹⁸ Drugą co do wielkości grupę stanowią technicy. W grupie tej, podobnie jak w grupie inżynierów, występuje duże odchylenie in minus (o 7,8 punktu) od wskaźnika krajowego.

W praktyce gospodarczej zdarza się odejście od zawodu wyuczonego, gdy jest nadwyżka określonej grupy specjalistów w stosunku do zapotrzebowania. I odwrotnie — deficyt każdej specjalności lub zawodu uzupełniany bywa przez inne specjalności.

Jeżeli zestawimy strukturę zawodów wyuczonych ze strukturą zawodów faktycznie wykonywanych przez pracowników, to okaże się, że wśród zatrudnionych z wykształceniem wyższym maleje o 6,7 punktu udział zawodów humanistycznych, wzrasta zaś udział technicznych i ekonomicznych (tab. 10). Natomiast w grupie pracowników z wykształceniem śred-

¹⁸ Wychowawcy, pracownicy kulturalno-oświatowi, bibliotekarze. Nauczyciele stanowią w tej grupie 94,0%.

z wykształceniem wyższym według grup zawodów wyuczonych
with university education according to professional groups

W %			Udział woj. lubelskiego w krajowym zatrudnieniu		1968 1964	
1964	1968				1964	
woj. lubelskie	Polska	woj. lubelskie	1964	1968	Polska	woj. lubelskie
100,0	100,0	100,0	3,5	3,9	130,6	144,2
14,3	34,0	17,3	1,5	2,0	132,0	174,7
14,8	8,7	14,9	6,2	6,6	135,9	145,5
13,7	8,7	12,8	5,5	5,7	130,2	134,5
22,6	15,5	20,1	4,7	5,0	120,4	127,9
24,8	17,5	24,1	5,1	5,3	135,0	140,0
7,7	11,5	8,0	2,3	2,7	130,7	151,1

tab. 5 i 8 wynika z różnych danych podawanych przez wykorzystywane źródła ceniem wyższym i średnim według zawodów i specjalności. Stan w dniu 31 I 1968 r.

wykształceniem wyższym. Spis Kadrowy przeprowadzony w 1968 r., „Masowe Ba-

nim zawodowym maleje bardzo poważnie udział kadr technicznych (o 9,5 punktu), nieco mniej — rolnych i minimalnie — nauczycieli. Należy jednak uwzględnić jeszcze pracowników z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, z których większość nie należy (jak się powszechnie mniema) do „bezzawodowych”, ponieważ z liczby 16 756 zatrudnionych z tym wykształceniem aż 11 438 (a więc 68,3%) wykonywało w zakładach pracy określone zawody. Należy dodać, że wśród nich 82,7% wykonuje zawód ekonomisty. Jeżeli więc uwzględnimy pracowników z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, to okazuje się, że wśród zatrudnionych z wykształceniem średnim dominują ekonomiści, którzy stanowili prawie 36,0% ogółu zatrudnionych. Udział pozostałych grup zawodowych zmniejszył się, szczególnie dotyczy to zawodów technicznych.

Interesujące wydaje się porównanie liczby pracowników wykonujących w danym poziomie kwalifikacyjnym poszczególne zawody z ogólną liczbą osób wyuczonych w tych zawodach. Porównanie to wykazuje rozbieżności, które świadczą o niedostosowaniu zawodowej struktury kształcenia do analogicznej struktury zapotrzebowania, względnie o wadliwej polityce zatrudnienia i płac.

Tab. 9. Pracownicy pełnozatrudnieni w gospodarce uspołecznionej z wy
Employees fully-employed in the State controlled enterprises

Grupy zawodów	W liczbach bezwzględnych				w %
	1964		1968		1964
	Polska	woj. lubelskie	Polska	woj. lubelskie	Polska
Ogółem	598 244	28 897	964 773 ¹	48 076 ¹	100,0
w tym:					
Techniczne	224 289	8 125	374 744	14 912	37,5
Rolne	26 893	1 745	48 360	3 228	4,5
Służby zdrowia	26 959	1 240	48 296	2 427	4,5
Ekonomiczne	116 962	6 085	220 845	11 350	19,6
Nauczyciele i pokrewni	196 092	11 432	265 734	15 835	32,7

¹ Różnica w zatrudnieniu ogółem pracowników z wykształceniem średnim zawane źródła. Zob. tab. 8.

Źródło: *Pracownicy z wykształceniem wyższym i średnim...*; *Pracownicy z dania Statystyczne*, nr 47 (D-3), GUS, Warszawa 1969.

Z danych tab. 11 wynika, że w 1968 r. wśród zatrudnionych z wykształceniem wyższym największa niezgodność kształcenia z zatrudnieniem występowała w grupie zawodów humanistycznych, w której tylko 68,9% zatrudnionych mogło pracować zgodnie z zawodem wyuczonym.¹⁹ Jeszcze większe odchylenia występowały przy rozbiciu na poszczególne zawody z grupy zawodów humanistycznych, np. tylko 58,5% historyków mogło wykonywać pracę zgodną z kwalifikacjami nabytymi podczas studiów. Podobnie kształtowała się sytuacja w grupie specjalistów nauk ścisłych, gdzie zgodność kształcenia z zatrudnieniem była większa, jednak rozpatrując poszczególne zawody okazuje się, że zawód biologa wykonywało ok. 3,0% więcej osób niż posiadało wyuczony, natomiast tylko 60,0% geografów mogło wykonywać swój zawód wyuczony.

Większa liczba zatrudnionych niż wyuczonych w danym zawodzie

¹⁹ Dane krajowe wykazują również w tej grupie zawodowej największą niezgodność między kształceniem i zapotrzebowaniem — nadwyżka wynosi 21,5%. Zob. *Zmiany w strukturze kwalifikacyjnej pracowników zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej w latach 1958—1964—1968*, Komisja Planowania przy Radzie Ministrów, Zespół Zatrudnienia, Płac i Kadr Kwalifikowanych, Warszawa, grudzień 1969, tabl. 16.

kształceniem średnim zawodowym według grup zawodów wyuczonych
with professional education according to professional groups

w %			Udział woj. lubelskiego w zatrudnieniu krajowym		1968 1964	
1964	1968				1964	1968
woj. lubelskie	Polska	woj. lubelskie	1964	1968	Polska	woj. lubelskie
100,0	100,0	100,0	4,8	5,0	161,3	166,4
28,1	38,8	31,0	3,6	4,0	167,1	183,5
6,0	5,0	6,7	6,5	6,7	179,8	185,0
4,3	5,0	5,1	4,6	5,0	179,1	195,7
21,1	22,9	23,6	5,2	5,1	188,1	186,5
39,6	27,6	32,9	5,8	6,0	135,5	138,5

wodowym w tab. 6 i 9 wynika z różnych danych podawanych przez wykorzysty-
wykształceniem średnim. Spis Kadrowy przeprowadzony w 1968 r., „Masowe Ba-

wskazuje, że istniały tu niedobory, które zostały uzupełnione specjalistami z innych dziedzin. W woj. lubelskim dotyczy to dwóch grup zawodowych — technicznej i (szczególnie) ekonomicznej, do której należało o 30,0% osób więcej niż posiadało zawód wyuczony.

Również w bieżącej pięcioletce lubelskie szkoły wyższe nie nadążą z przygotowaniem odpowiedniej liczby kadr technicznych, ekonomicznych, a ponadto — medycznych. Niedobór absolwentów WSI, który wyniesie w całej 5-latce ok. 500 osób powinien być uzupełniony absolwentami z innych województw, posiadających specjalności techniczne, nie reprezentowane przez lubelską WSI. W ten sam sposób powinien być zredukowany deficyt absolwentów kierunku medycznego (ok. 300 osób), z których ok. 1/3 stanowić będą absolwenci stomatologii — kierunku nie reprezentowanego przez Akademię Medyczną. Największy niedobór — wynoszący ok. 1 600 osób spodziewany jest w grupie ekonomistów.²⁰ Uzupełnienie tego niedoboru absolwentami z innych ośrodków może przysporzyć wiele trudności, ze względu na ich deficyt w skali całego kraju.²¹ W Komitecie Pracy i Płac opracowano plan zatrudnienia w latach 1972—1974 absolwentów szkół wyższych podlegających ustawie o obowiązkowym zatrudnieniu.²² Obliczenia wykazały, że w okresie najbliższych trzech lat

Tab. 10. Struktura zatrudnionych z wykształceniem wyższym i średnim w gospodarce uspołecznionej woj. lubelskiego według zawodów wyuczonych i faktycznie wykonywanych w 1968 r.

The structure of employed with university and professional education in the State controlled enterprises according to their profession and work in 1968

Grupy zawodów	Pracownicy z wykształceniem				
	wyższym		średnim zawodowym		Średnim zawodowym i średnim ogólnokształcącym według zawodów faktycznie wykonywanych
	według zawodów wyuczonych	według zawodów faktycznie wykonywanych	według zawodów wyuczonych	według zawodów faktycznie wykonywanych	
O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Zawody techniczne	17,3	18,6	31,0	24,6	21,5
Zawody rolne	14,9	13,9	6,7	5,3	4,7
Zawody nauk ścisłych	12,8	12,3	—	—	—
Zawody służby zdrowia	20,1	20,6	5,1	5,1	4,4
Zawody humanistyczne	24,1	17,4	—	—	—
Zawody ekonomiczne	8,0	10,9	23,6	24,6	35,9
Nauczyciele i pokrewni	—	—	32,9	32,1	26,8

Źródło: Jak w tab. 8.

grupa absolwentów objętych obowiązkowym zatrudnieniem liczyć będzie ok. 32 tys. osób. Natomiast resorty i rady narodowe zgłosiły możliwość zatrudnienia ponad 47 tys. fachowców. Ten nadmiar zgłoszeń w stosunku do liczby absolwentów jest tylko z pozoru optymistyczny. Szczegółowa analiza zgłoszonych potrzeb wykazała jednak duże rozbieżności między strukturą podaży a strukturą popytu. Zgłoszono mniej miejsc pracy od przewidywanej liczby absolwentów wielu specjalności, np. fizyki, matematyki, chemii technicznej, chemii uniwersyteckiej. Natomiast zapotrzebowanie na ekonomistów kilkakrotnie przewyższa przewidywaną liczbę absolwentów (wyjątkiem były dwa kierunki: ekonomika handlu zagranicznego i transportu morskiego). Te rozbieżności zmusiły Komitet Pracy i Płac do obniżenia bądź podwyższenia w planie rozdziału liczby wniosków na absolwentów niektórych kierunków i specjalności. I tak zmniejszono liczbę wniosków w przypadku kierunków ekonomicznych. Należy się spodziewać, że tam, gdzie podwyższono liczbę wniosków, absolwenci

Tab. 11. Stopień zgodności kształcenia z zatrudnieniem kadr z wykształceniem wyższym w 1968 r.
The degree of consistency with the employment of personnel with university education in 1968

Grupa zawodów	Pracownicy z wykształceniem wyższym		Stopień zgodności kształcenia z zatrudnieniem ¹
	według zawodów wyuczonych	według zawodów faktycznie wykonywanych	
Technicznych	2712	2785	102,7
Rolnych	2334	2081	89,2
Nauk ścisłych	2005	1841	91,8
Służby zdrowia	3148	3080	97,8
Humanistycznych	3771	2599	68,9
Ekonomicznych	1260	1639	130,0

¹ liczba pracowników wykonująca danych zawodów
liczba pracowników wykształcona w tym zawodzie 100%

Źródło: Jak w tab. 8.

zostaną prawdopodobnie zatrudnieni niezgodnie z zawodem wyuczonym i powiększą liczbę osób, których kwalifikacje nie zostaną wykorzystane.

Wśród zatrudnionych z wykształceniem średnim zawodowym również występują duże rozbieżności między strukturą kształcenia a zapotrzebowaniem na te kadry. Z danych tab. 12 wynika, że w województwie występują niedobory średnich kadr medycznych i ekonomicznych. Nieznaczny niedobór średnich kadr medycznych będzie się utrzymywał w całym okresie 1971—1975.²³ Bardziej skomplikowana sytuacja istnieje w grupie ekonomistów z wykształceniem średnim zawodowym. Nasuwają się wątpliwości, czy rzeczywiście województwo odczuwa ich brak. Powszech-

²⁰ Próba zbilansowania liczby absolwentów szkół wyższych i zawodowych województwa lubelskiego z zapotrzebowaniem regionu na kadry kwalifikowane w okresie perspektywicznym na lata 1966—1985 (II wersja z rozszerzoną charakterystyką tła gospodarczego), Prezydium WRN w Lublinie, WPPR przy WKPG, Lublin, lipiec 1969.

²¹ W kraju na stanowiskach ekonomistów zatrudnionych jest 12,1% osób więcej niż posiada ten zawód wyuczony. Zob. *Zmiany w strukturze kwalifikacyjnej...*, tabl. 16.

²² „Trybuna Ludu” 1971, nr 331. Podstawę do ustalenia planu stanowiły informacje Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego o przewidywanej liczbie absolwentów oraz zapotrzebowanie na specjalistów zgłoszone przez resorty i rady narodowe.

²³ Zob. *Próba zbilansowania liczby absolwentów...*, s. 20.

Tab. 12. Stopień zgodności kształcenia z zatrudnieniem kadr z wykształceniem średnim w 1968 r.
The degree of consistency with the employment of personnel with professional education in 1968

Grupy zawodów	Pracownicy						
	z wykształceniem średnim zawodowym wycuczonych			wg zawodów faktycznie wykonywanych		Stopień zgodności kształcenia z zatrudnieniem	
	2	3	4	5	6	7	
1							
Grupa zawodów technicznych	14 912	11 690	967	12 657	78,4	84,9	
Grupa zawodów rolnych	3 228	2 512	236	2 748	77,8	85,1	
Grupa zawodów służby zdrowia	2 427	2 431	169	2 600	100,2	107,1	
Grupa zawodów ekonomicznych	11 350	11 691	9462	21 153	103,0	186,4	
Nauczyciele i pokrewni	15 835	15 228	572	15 800	96,2	99,8	
Grupa zawodów artystycznych	324	201	38	239	62,0	73,8	
Pracownicy umysłowi	—	2 473	4804	7 277	—	—	
Pracownicy fizyczni	—	1 223	508	1 731	—	—	

Źródło: Jak w tab. 8.

nie bowiem wiadomo, że absolwenci techników ekonomicznych nie mogą znaleźć zatrudnienia zgodnie z zawodem wyuczonym.

W 1968 r. było zatrudnionych w woj. lubelskim 11 350 osób z wykształceniem średnim ekonomicznym, natomiast wykonywało ten zawód 21 153 osoby (w tym 9 462 z wykształceniem średnim ogólnokształcącym), a więc na stanowiskach ekonomistów zatrudnionych było ponad 86,0% osób więcej niż posiadało ten zawód wyuczony. Sytuacja, w której absolwenci techników ekonomicznych poszukują pracy zgodnie z zawodem wyuczonym, wynika nie z ich nadmiaru, lecz z obsadzania stanowisk ekonomistów osobami bez odpowiedniego przygotowania zawodowego.

W grupie pracowników z wykształceniem średnim zawodowym największa niezgodność kształcenia z zatrudnieniem występuje wśród kadr rolnych i technicznych, gdzie nadwyżka wynosiła prawie 25%. Do rozwiązania tych nadwyżek może częściowo przyczynić się zatrudnianie techników na stanowiskach robotników kwalifikowanych, które — biorąc pod uwagę wymogi postępu technicznego — powinny być obsadzone absolwentami szkół średnich.

Na zmniejszenie zbyt dużych dysproporcji może wpłynąć również zmiana struktury kształcenia w województwie. Utrzymanie aktualnej struktury kształcenia groziłoby pogłębieniem się niedoboru kadr medycznych przy jednoczesnym nadmiarze — wykazujących najbardziej nadwyżkowe tendencje — kadr technicznych.

Prawidłowe i racjonalne wykorzystanie absolwentów wymaga przestrzegania zasady zatrudniania ich zgodnie z wyuczonym zawodem i potrzebami kadrowymi zakładu. W poprzednich latach do nagminnych przypadków należało niezgłaszanie przez wiele zakładów propozycji pracy dla absolwentów bezpośrednio do szkół, mimo jednoczesnego zatrudniania na stanowiskach, wymagających kwalifikacji zawodowych, osób bez pożądanego wykształcenia i przygotowania zawodowego. Stosowany system angażowania absolwentów nie stwarzał warunków skutecznego oddziaływania ze strony władz terenowych na zakłady pracy w doborze kandydatów z kwalifikacjami zawodowymi. Wyeliminowaniu powstałych w tym zakresie niedociągnięć ma służyć uchwała Rady Ministrów z dnia 6 maja 1970 r. w sprawie zasad zatrudniania absolwentów szkół zawodowych i ogólnokształcących.²⁴ Aby usprawnić w województwie proces zatrudniania absolwentów w wyuczonym zawodzie, zgodny z potrzebami zakładów pracy, Wydział Zatrudnienia PWRN i Kuratorium Okręgu Szkolnego wydały informator do użytku zakładów pracy, szkół i zainteresowanych instytucji zawierający: przewidywaną liczbę absolwentów w poszczególnych specjalnościach, wykaz zawodów deficytowych, wykaz stanowisk

²⁴ „Monitor Polski” 1970, nr 14, poz. 116.

robotniczych, na których winni być zatrudniani absolwenci średnich szkół zawodowych oraz wykaz zakładów pracy upoważnionych do bezpośredniego zgłaszania do szkół propozycji zawarcia umów przedwstępnych (pozostałe zakłady pracy mogą ubiegać się o skierowanie do pracy absolwentów w trybie normalnego pośrednictwa pracy).²⁵

Powyższe zmiany należy ocenić pozytywnie, ponieważ niezgodność wykonywanej pracy z zawodem wyuczonym pociąga za sobą najczęściej poważne straty dla gospodarki narodowej, wyrażające się niewykorzystaniem potencjału wiedzy pracowników, ich możliwości twórczych i zawodowych, co świadczy o złym gospodarowaniu mieniem społecznym i marnotrawstwie indywidualnych kwalifikacji i uzdolnień. Istniejące rozbieżności dowodzą błędności założeń przyjętych w przeszłości w planowaniu kształcenia lub złej polityki w zakresie zatrudniania kadr kwalifikowanych. Obydwa te zjawiska w równym stopniu są sprzeczne z zasadą racjonalnego gospodarowania kadrami kwalifikowanymi i powinny być systematycznie eliminowane.

Rozmieszczenie przestrzenne kadr kwalifikowanych

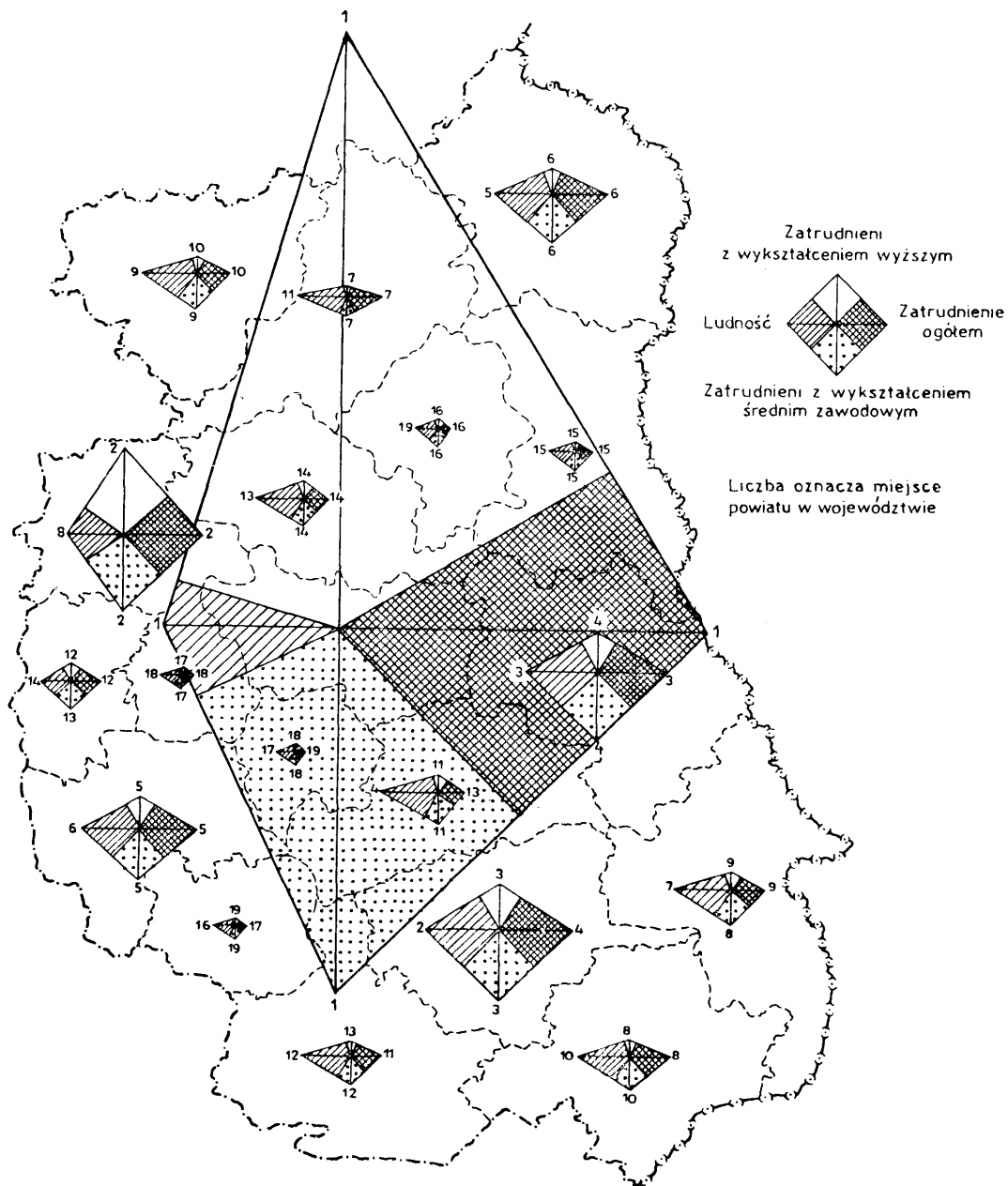
Rozmieszczenie przestrzenne kadr kwalifikowanych w woj. lubelskim ilustruje ryc. 5.

W zatrudnieniu kadr zarówno z wykształceniem wyższym, jak i średnim zawodowym dominującą pozycję zajmuje Lublin, jako ośrodek wojewódzki i ponadregionalny, pełniąc różne funkcje zarówno społeczno-polityczne, gospodarcze, jak też usługowe. Należy szczególnie podkreślić jego funkcje kulturalno-naukowe. W Lublinie koncentrowało się prawie 55,0% kadr z wykształceniem wyższym i ponad 30,0% kadr z wykształceniem średnim zawodowym (ryc. 6).

Udział ten w zależności od działu gospodarki narodowej wahał się od 38,3% (rolnictwo) do 85,0% (transport i łączność) dla kadr z wyższym wykształceniem i od 13,3% (leśnictwo) do 55,7% (gospodarka komunalna i mieszkaniowa) dla kadr z wykształceniem średnim zawodowym. Najwięcej kadr kwalifikowanych koncentrują w Lublinie takie działy, jak budownictwo, transport i łączność, administracja publiczna i instytucje wymiaru sprawiedliwości, a więc te, których jednostki nadrzędne koncentrują się w mieście wojewódzkim.

Lublin posiadał najwyższy wskaźnik nasycenia kadrami z wykształceniem wyższym, zarówno na 1 000 zatrudnionych, jak i na 1 000 mieszkań-

²⁵ *Informator dla zakładów pracy o liczbie absolwentów szkół zasadniczych, średnich i wyższych z roku szkolnego 1971/1972 na terenie województwa lubelskiego*, Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Lublinie, Wydział Zatrudnienia i Kuratorium Okręgu Szkolnego, Lublin 1972.

Konstrukcja typogramu: zob. F. Uhorczak: Miejsce i rola województwa lubelskiego w gospodarce Polski — zmiany w okresie 1955—1969, „Miasto” 1971, nr 3 str. 4
 Uwaga: Suma odcinków na danych osiach (górnym, dolnym, lewym i prawym) daje 100%.

Ryc. 5. Udział procentowy powiatów w ogólnej liczbie ludności, zatrudnieniu ogółem, z wykształceniem wyższym i średnim zawodowym w 1968 r.
 The percentage participation of districts in the total population, total employment, with a university and professional education in the year 1968

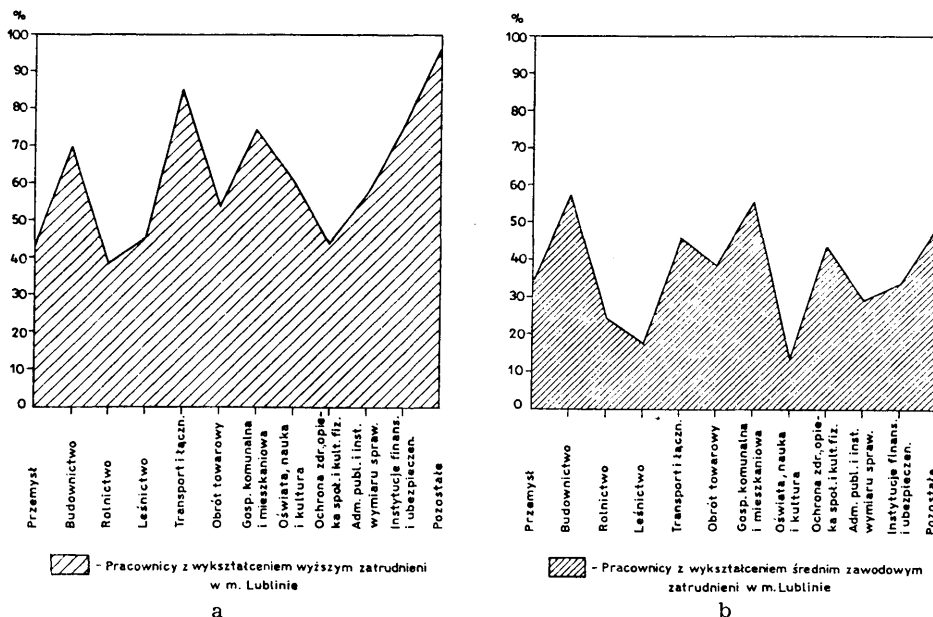
Tab. 13. Wskaźnik nasycenia na 1000 zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej i 1000 mieszkańców w woj. lubelskim w 1968 r.

The rate of the number of personnel per 1,000 employed in the State controlled enterprises and 1,000 inhabitants in the Lublin province in 1968

Powiaty	Pracownicy pełnozatrudnieni w gospodarce uspołecznionej z wykształceniem			
	wyższym		średnim zawodowym	
	na 1000 zatrudnionych	na 1000 mieszkań-ców	na 1000 zatrudnionych	na 1000 mieszkań-ców
Województwo lubelskie	49,5	8,2	151,7	25,0
Bełżyce	39,1	2,5	219,6	14,2
Biała Podlaska	23,1	3,6	136,4	21,5
Biłgoraj	24,7	2,6	145,1	15,4
Bychawa	38,8	2,4	225,4	13,9
Miasto Chełm	32,0	13,7	135,6	58,0
Chełm	17,7	1,4	169,9	12,9
Hrubieszów	28,2	2,8	159,5	15,7
Janów Lubelski	30,2	2,2	175,4	13,0
Krasnystaw	31,8	2,3	185,3	13,2
Kraśnik	27,9	4,5	136,1	22,0
Lubartów	33,6	2,8	182,6	15,1
Miasto Lublin	87,2	40,6	147,3	68,5
Lublin	41,2	6,0	161,2	23,5
Łuków	27,6	2,8	152,6	15,3
Opole Lubelskie	28,3	4,3	151,4	23,1
Parczew	35,0	3,7	175,2	18,7
Puławy	54,2	12,6	148,3	34,4
Radzyń Podlaski	25,7	3,1	152,3	18,6
Tomaszów Lubelski	24,7	2,9	128,4	15,1
Włodawa	24,9	2,8	149,2	16,9
Miasto Zamość	41,5	18,0	142,6	61,8
Zamość	22,3	1,5	196,2	13,0
Miasto Chełm + powiat Chełm	27,2	4,5	147,1	24,6
Miasto Lublin + powiat Lublin	80,5	28,3	149,4	52,6
Miasto Zamość + powiat Zamość	34,8	5,1	161,2	23,8

Źródło: *Poziom wykształcenia i wiek pracowników*. Stan w dniu 31 stycznia 1968 r. (Spis Kadrowy), „Przekroje Terenowe”, seria A, z. 13, Warszawa 1969.

ców (tab. 13). Wskaźnik nasycenia kadrami z wykształceniem wyższym na 1 000 zatrudnionych był prawie pięciokrotnie większy od najniższego w województwie (pow. Chełm), natomiast na 1 000 mieszkańców — aż ponad trzydziestokrotnie (również od pow. Chełm). Lublin posiada również najwyższy wskaźnik nasycenia na 1 000 mieszkańców kadrami z wykształceniem średnim zawodowym, ale wskaźnik nasycenia tymi kadrami na 1 000 zatrudnionych należy do najniższych w województwie.

Ryc. 6. Udział procentowy m. Lublina w zatrudnieniu kadr kwalifikowanych w 1968 r.; a — kadry z wykształceniem wyższym, b — kadry z wykształceniem średnim zawodowym

The percentage participation of the employment of qualified personnel in Lublin in 1968; a — personnel with a university education, b — personnel with a professional education

U w a g i k o ń c o w e

Podsumowując dotychczasowe rozważania należy stwierdzić, że z zawartej w artykule próby prezentacji i analizy materiału statystycznego dotyczącego dynamiki i struktury zatrudnienia kadr kwalifikowanych i obrazującego zmiany w gospodarowaniu tymi zasobami na terenie województwa lubelskiego w latach 1958—1968 wysnuć można następujące wnioski:

1. Województwo lubelskie należy do województw, które cechuje wysoki stopień nasycenia kadrami kwalifikowanymi na 1 000 zatrudnionych, natomiast niski na 1 000 mieszkańców. Taki układ powyższych wskaźników charakteryzuje województwa słabo rozwinięte gospodarczo.

2. W omawianym okresie osiągnięto w województwie stosunkowo wysoką dynamikę wzrostu zatrudnienia kadr z wykształceniem wyższym, przewyższającą średnie wskaźniki wzrostu zatrudnienia w tej grupie w skali krajowej. Wzrost ten jest jednak niewystarczający do zlikwidowania istniejącego opóźnienia w stosunku do innych województw i średniej dla kraju. Różnice i dysproporcje w poziomie i strukturze zatrudnienia

są — w świetle przeprowadzonej analizy dokonanych zmian — wciąż jeszcze nadmiernie duże.

3. Kadry z wyższym wykształceniem koncentrują się głównie w sferze nieprodukcyjnej. W zatrudnieniu kadr z wykształceniem wyższym pod względem udziału sfery nieprodukcyjnej województwo zajmuje pierwsze miejsce w kraju, a ostatnie pod względem udziału sfery produkcyjnej.

4. Bardzo niekorzystnie kształtuje się sytuacja w przemyśle i budownictwie, zarówno pod względem udziału kadr z wyższym wykształceniem, jak i nasycenia tymi kadrami.

5. Pomimo że wskaźnik nasycenia kadrami z wyższym wykształceniem na 1 000 zatrudnionych w województwie był w całym omawianym okresie wyższy od krajowego, to jednak nasycenie kadrami w większości działów jest niewystarczające. Na podwyższenie tego wskaźnika wpływają trzy działy: rolnictwo (gdzie wskaźnik nasycenia jest prawie dwukrotnie wyższy od przeciętnego dla kraju), gospodarka komunalna i mieszkaniowa oraz ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fizyczna.

6. Tempo wzrostu zatrudnienia kadr z wykształceniem średnim zawodowym w latach 1958—1968 było we wszystkich działach gospodarki narodowej (z wyjątkiem transportu i łączności, gdzie tempo wzrostu było minimalnie niższe) szybsze niż w kraju.

7. Cechą charakterystyczną zatrudnionych kadr w województwie jest duży udział zawodów humanistycznych, co wynika z lokalizacji wyższych uczelni (UMCS, KUL).

8. Ze względu na istniejące w województwie dysproporcje między strukturą kształcenia a zapotrzebowaniem na kadry kwalifikowane należy zmienić strukturę ilościową kształcenia, zarówno w zakresie wyższym, jak i średnim zawodowym.

Ponieważ w grupie pracowników z wykształceniem wyższym największe nadwyżki występują wśród absolwentów niektórych kierunków Wydziału BiNOZ i Wydziału Humanistycznego, należałoby zmniejszyć rekrutację na te kierunki. Natomiast należy zwiększyć limity na Wydziale Ekonomicznym i WSI, ponieważ absolwenci tych kierunków należą do deficytowych. Z uwagi na specyfikę gospodarczą województwa konieczne jest również preferowanie takich kierunków, jak rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze.

Należałoby również zmienić ilościową strukturę kształcenia kadr na poziomie średnim zawodowym. Utrzymanie na dalsze lata aktualnej struktury kształcenia groziłoby pogłębieniem się niedoboru kierunku medycznego. Przez zwiększenie rekrutacji na ten kierunek, kosztem zmniejszenia jej na kierunku technicznym, który wykazuje najbardziej nadwyżkowe tendencje, powinno się doprowadzić do pożądanego zniwelowania zbyt dużych dysproporcji.

РЕЗЮМЕ

Предметом настоящей статьи является анализ изменений в структуре занятости высококвалифицированных кадров в Люблинском воеводстве. Анализ основывается на данных переписи кадров, проведенной Главным статистическим управлением в 1958—1964—1968 гг.

Автор принимает во внимание только тех работников, которые заняты в обобщественном хозяйстве. В первой части работы рассматривается соотношение между числом работников, занятых в обобщественном хозяйстве воеводства и числом профессиональноактивных работников воеводства. Здесь же обсуждается (на фоне других воеводств) ситуация воеводства в области насыщенности кадрами с высшим и средним профессиональным образованием на 1000 работников и 1000 жителей.

В следующей части работы рассматривается только Люблинское воеводство. После обсуждения изменений в уровне образования всех работников, занятых в обобщественном хозяйстве, анализируются изменения в структуре занятости кадров с высшим и средним профессиональным образованием по отдельным отраслям народного хозяйства, по профессиональным группам и по отдельным повятам.

В заключение дается оценка ситуации воеводства в области состояния кадров с высшим и средним профессиональным образованием и приводятся предложения по улучшению структуры высшего и среднего образования.

SUMMARY

The article deals with the analysis of changes in the structure of the employment of personnel with the highest qualifications that is employees with university or professional (A. level standard) diplomas, in the Lublin province. The analysis is based on personnel data acquired by polls carried out by the Chief Central Statistical Office in the years 1958—1964—1968.

As all the considerations refer to employees who work full-time in State controlled enterprises, the formation of the relation between the employed in State controlled enterprises and the number of professionally active personnel in the province cross section is presented in the first part of the paper. The situation of the province as regards the number of personnel with university or professional qualifications per 1,000 employed and 1,000 inhabitants in comparison to other provinces is also discussed in this part of the paper.

The second part, discusses problems entirely relating to the Lublin province. After discussing changes in the education level of the employed in State controlled enterprises at large, the changes in the structure of the employment of personnel with university or professional qualifications according to the department of the National economy, professional groups and in the district cross section are analysed.

In the recapitulation the author estimates the situation of the province as regards personnel with university or professional qualification and presents propositions concerning changes in the structure of education.